

SUMMIT-UL DE LA LONDRA, DIN Iunie 1814: CELEBRAȚIE A VICTORIEI ALIAȚILOR CONTRA LUI NAPOLEON SAU IMPAS ÎN PROCESUL “PĂCII GENERALE”

GEORGHE CLIVETI

La finele marilor confruntări internaționale, cum a fost și cea de la cumpăna secolelor XVIII și XIX, “drumul spre pace” s-a încărcat de “experiențe” nu arareori mai complexe, sub aspectul “examenelor de conștiință”, decât războaiele însele. În 1814, după înfrângerea și abdicarea lui Napoleon Bonaparte, puterile învingătoare au încheiat *pacea cu Franța*. Conform articolului XXXII al tratatului din 30 mai, anul amintit, act semnat la Paris, urma să se întrunească, “în termen de două luni”, Congresul de la Viena, pentru a delibera asupra “chestiunilor” subsumabile *păcii generale*. Între timp, însă, s-a petrecut un *summit al suveranilor aliați*, la Londra, în iunie 1814, eveniment ce a suscitat un foarte curios de scăzut interes din partea istoricilor, referințele asupra lui “calificându-l” ca eveniment eminamente “celebrativ”.

Numai în aparență, însă, ceea ce s-a petrecut în capitala britanică a ținut de celebrarea “marelui succes al aliaților”, aparență care numai “în cotidianul său” a putut semnifica *evenimentul* însoși, un “estival event” între două deosebit de laborioase faze imediat-postbelice: *pacea cu Franța* și *pacea generală*. Publicului londonez i-a fost dat “să vadă și să audă pe învingătorii lui Napoleon”, de la împăratul Alexandru I, regele Friedrich Wilhelm III, prinții Metternich și Hardenberg, contele Nesselrode la “marii comandanți” Schwarzenberg, Blücher și “legendarul hatman Platov”¹. În “urbea de pe Tamisa” a fost prezent, pentru prima dată după “timpurile Mariei Tudor”² sau ale “reformei elisabethane”³, un reprezentant al Papei, cardinalul Consalvi. Capitala “puterii insulare” a fost iluminată “trei seri de-a rândul”⁴, din “întreaga împrejurare festivă” nelipsind baluri, recepții, serate, parade militare, “gesturi galante”, ziarele și colportorii ocazionali întreținând “curiozitatea simandicoasei societăți londoneze” cu “detalii” despre “ieșirile în decor” ale mării ducese Ekaterina Pavlovna⁵, despre contesa Dorothea Lieven, soția ambasadorului rus, față de care Metternich era încercat “d’un secret amour”⁶. În cel mai curat “stil britanic” au avut loc recepții la Oxford University, unde, pe 15 iunie, suveranilor Rusiei și Prusiei, însoțiți de prințul regent al Marii Britanii, le-au fost acordate, în Sheldom Theatre, de lordul Grenville (“as Chancellor to the University”), “titluri onorifice” (“honorary degrees”) și unde profesorul Philimore

¹ Alan Palmer, *Metternich. Concillor of Europe*, Londra, 1997, p. 125-129.

² C.K.Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh 1812-1815. Britain and the Reconstruction of Europe*, Londra, 1931, p. 317.

³ Alan Palmer, *op.cit.*, p. 128.

⁴ C.K.Webster, *op.cit.*, p. 292.

⁵ *Ibidem*, p. 289.

⁶ *Ibidem*; Maurice Paléologue, *Alexandre I-er. Un Tsar énigmatique*, Paris, 1937, p. 204 și urm.; Alan Palmer, *op.cit.*, p. 127.

(“the regius Professor”) a agreeat conferirea titlului de “doctor în dreptul civil” (“Doctor of Civil Law”) prințului Mettemich, conțelului Lieven și feldmareșalului Blücher⁷. A fost dată înălțimea cuvenită *dimensiunii festive a victoriei*, la care orice atitudine și orice cuvânt lăsau impresia deplinei “concordii și armonii între aliați”. Cu totul altfel au stat însă lucrurile la *dimensiunea politico-diplomatică a summit-ului* de la Londra, cu fapte succedându-se “în spatele ușilor închise”. Relevarea unei atare dimensiuni nu a suscitāt un cuvenit interes din partea demersurilor istoriografice, *episodul londonez* reținându-le atenția doar ca unul eminamente *celebrativ*, așa cum s-a petrecut “la vedere” și a fost ilustrat de “scrieri de epocă”. Poate întâmplarea, ca să nu spunem lipsa de vigență profesională, a făcut să fie trecutā cu vederea miza de căpetenie a aceleiași episod, una *politică*, a cărei decelare ar fi permis introducerea directā în “mecanismul facerii păcii generale la 1814-1815”, în atmosfera *dispozițiilor de concert ale puterilor aliate*.

De reținut că ideea unui *summit* la Londra a aparținut lui Castlereagh, secretarul de Stat britanic avansând-o în chiar timpul tratativelor de pace cu Franța, în aprilie 1814, la Paris⁸. S-a urmărit ecartarea posibilității doar a unei “vizite a suveranului rus”, încāt acesta, sub puternica “impresie publică” de a fi avut “principalul merit în înfrângerea lui Napoleon”, să-și apropie, de unul singur sau, eventual, în “negociat tandem cu prințul regent al Marii Britanii, întreaga inițiativă pentru organizarea păcii”. Aprofundând subtilitatea stratagemii diplomatice, Castlereagh a sugerat premierului Liverpool ca prințul regent să invite și pe “ceilalți doi suverani aliați de pe continent”, întru “acompanierea Țarului”, gest menit “să dilueze (mult) libațiile (victoriei) pentru Rusia...”. Împăratului de Romanov i se recunoștea “cel mai mare merit” în succesul “coalitiilor antinapoleoniene” și avea să fie “tratāt la înălțime”, dar avea să fie “grupat (cu ceilalți “frați monarhi”) și nu făcut (drept) singura față de admirat”⁹. Întru finalizarea ideii sale, exponentul Externelor britanice a beneficiat de consentimentul lui Mettemich și al lui Hardenberg la invitarea “și a suveranilor lor”, ambii deopotrivă preocupați ca “aliații să fie menținuți împreună”, să fie evitate “atitudini și onoruri în părțile de extremitate ale intereselor”¹⁰. Regele prusian a acceptat “cu promptitudine” (“promptly accepted”), nu însă și împăratul Austriei, care, invocând “urgenta prezenței sale la Viena”, suspectat fiind până și de simularea “emotivității” în perspectiva unor “fastuoase recepții”, l-a “delegat” pe Mettemich (acesta, în *Mémoires*, consemnând, prezumțios, că ar fi fost “personal invitat de prințul regent” britanic)¹¹, să-l reprezinte la Londra¹².

⁷ Alan Palmer, *op.cit.*, p. 126; pentru atmosfera festivităților, v. și *Mémoires. Documents et écrits divers laissés par le prince de Mettemich* (în continuare, Mettemich, *Mémoires*...), vol. I, Paris, 1881, p. 201 și urm.

⁸ *Correspondence, Despatches, and other Papers of Viscount Castlereagh, Second Marquess of Londonderry* (în continuare, Castlereagh, *Correspondence*...), vol. IX, Londra, 1852), p. 478 (Castlereagh c. Liverpool, 20 aprilie 1814).

⁹ “To dilute the libation to Russia... The Emperor has the greatest merit, and must be held high, but ought to be grouped and not made the sole feature for admiration”; *Ibidem*, p. 478 și urm. (Castlereagh c. Liverpool, 20 aprilie 1814).

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ “J’étais d’ailleurs appelé dans ce pays par une invitation personnelle du prince regent”; Mettemich, *op.cit.*, vol. I, p. 201.

¹² Castlereagh, *op.cit.*, vol. IX, p. 492 și urm. (Castlereagh c. Liverpool, 23 aprilie 1814).

Pe fundalul “mutualelor tatonări ale dispozițiilor marilor puteri”, se profila, cu tot mai multă claritate, tendința “curții de Romanov” de a-și apropia rolul de “principal arhitect al păcii generale”, din impulsuri care nu aveau cum să scape observației celor bine inițiați și responsabilizați la nivelul cel mai înalt al politicii europene. În timpul negocierii *primei păci de la Paris* a fost lesne observabilă intenția lui Alexandru I de a gira “constituționalizarea Restaurației Bourbonilor”, ca “pivotal politic” pentru “supremația continentală a marii curți nordice” și pentru subminarea celei “maritime” a britanicilor¹³. Atitudinea “culantului interlocutor al lui Napoleon la Tilsit” friza, de data aceasta, ipostaza de “protector al bunilor francezi”, de *mediator* între aceștia și “suveranul restaurat”. “Un mare număr de persoane” i-au solicitat “bunăvoința... pentru ... recomandări *auprès du roi*, pentru... diverse motive”. Cu toată circumspecția presupusă de “principiul non-intervenției... în afacerile interne ale Franței”, și-a permis totuși “câteva excepții”, privind, printre alții, “familia generalului Moreau”, generalul Caulaincourt (!), generalul Lauriston, fost ambasador în Rusia¹⁴. “Încartada franceză” a împăratului Rusiei a fost intuită și dejucată *à l’instant* de Talleyrand, care și-a consiliat suveranul să recurgă, în 4 iunie, la octroierea Chartei constituționale, privând de șansa finalizării constituția proiectată și dezbătută de Senatul Franței¹⁵, deznodământ rămas ca “o pată neagră” în imaginea creată de istorici asupra Restaurației, fiind foarte arareori și insuficient surprins sub aspectul implicațiilor sale internaționale. *Charta octroiată*, deși retrogradă din perspectiva rigorilor unui regim politic modern, a avut, fie și parțial, darul de a stinge eventualitatea “triumfului total al Rusiei în organizarea păcii europene”, de unde și răcirea accentuată a raporturilor între casele monarhice de Bourbon și de Romanov, mai ales că Louis XVIII refuzase să subscrie la mariajul, dorit de Alexandru I, între ducele de Berry și marea ducesă Anna Pavlovna¹⁶ și, peste toate, declarase că datora întronarea sa și Restaurația dinastiei sale “prințului regent și națiunii britanice”¹⁷. Și fiindcă Albionul, prin interesele sale și poziția sa strategică, reprezenta contraponderea reală la veleitățile hegemonice ale Rusiei, împăratul Alexandru și-a lansat întregul *staff* politico-diplomatic într-o furibundă campanie antibritanică. El însuși a ținut să dea un nou impuls “à sa politique de mariage”, de data aceasta interferând “proiectul hanovriano-oranian”, opunându-se, prin invocarea articolului VI al tratatului

¹³ Jacques-Henri Pirenne, *Sainte-Alliance. Organisation européenne de la paix mondiale*, vol. 1, Neuchâtel-Paris, 1946, p. 63 și urm.

¹⁴ “Un grand nombre de personnes se sont adressées à Sa M. l'Empereur pour lui demander des recommandations auprès du roi, les unes pour obtenir des places, les autres pour faire valoir des réclamations, d'autres enfin pour divers motifs. S.M.I. qui a toujours sévèrement observé le principe de n'intervenir en aucune manière dans les affaires intérieures de la France et dans les détails de son administration, ne s'est point prêtée à ces demandes et a fait répondre à tous les pétitionnaires de recourir directement à la justice et aux bontés du roi. Cependant les rapports dans lesquels l'empereur s'est trouvé à l'égard de plusieurs Français, l'engagent à faire quelques exceptions...”; *Vneshnjaja politika Rossii XIX i nachala XX veka. Dokumenty rossiiskovo ministerstva inostrannyh del*, Serija pervaja. 1801-1815, vol. VIII, Moscova, 1974, pp. 11 și urm. (*Zapiska po povodu nekotoryh lits vo Frantsii, v otnoshenii kotoryh Imperator prosit o velikoditii so storony Frantsuzskovo Korolja*, Paris, mai 1814).

¹⁵ Jacques-Henri Pirenne, *op.cit.*, vol. I, p. 63.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 65.

din 30 mai, de la Paris, în virtutea căruia *titlul și exercițiul* suveranității Țărilor de Jos nu puteau, “în nici un caz, să aparțină vreunui prinț purtând sau chemat a purta o coroană străină”¹⁸, căsătoriei prințesei Charlotte cu prințul de Orania. A fost încurajat, ca “pretendent cu șanse” la mâna aceleiași “internațional disputate prințese”, Leopold de Saxa-Cobourg-Gotha. Acesta a și fost, dealtfel, asimilat suitei autocratului de Romanov în vizita la Londra, celuilalt pretendent, din Casa de Orania, oferindu-i-se, nu neapărat spre consolare, mâna mării ducese Elena Pavlovna¹⁹. Asemenea combinații matrimoniale se presupuneau, în miza lor politică, cu intrigi diseminate în mediul opoziției britanice de marea ducesă Ekaterina și de ambasada rusă, urmărindu-se a fi “mișcați de bunele intenții ale mării curți nordice” exponenți de vârf ai *whig*-ilor, precum lorzii Grey, Holland, Grenville, fervenți critici ai guvernului Liverpool și ai prea determinatei implicări “în afacerile continentale” a politiciii exponențializate de Castlereagh²⁰. Erau manevre ce probau faptul că obiectivul esențial în asaltul diplomației ruse era subminarea supremației maritime a Albinoului, ca “stabiliment strategic” pentru elaborare de planuri și întreprindere de acțiuni fiind ales Parisul, unde Pozzo di Borgo, Lafayette și A. Gallatin, reprezentantul Washington-ului, colaborau strâns în ideea mult “visatei” de Alexandru I implicări a Statelor Unite în “procesul păcii generale”, cu precondiția *medierii ruse a diferendului atlantic* (americano-britanic)²¹.

Nu mai era, așadar, un secret, pentru cei avizați asupra mersului “marilor afaceri internaționale”, că tensionarea raporturilor ruso-britanice se înscria pe o curbă ascendentă. În situația dată, era de așteptat ca *summit*-ul de la Londra să cunoască momente de încordare, pe care “fastul celebrației victoriei” avea să le țină departe de “ochii publicului”. După cum, avea să mai înfrâneze din intențiile împăratului Alexandru de “a juca tare”, eventual decisiv, “pe teren britanic”, fie încercând să reactualizeze oferta unei “decizii bipartide” (“puterea maritimă” și “puterea uscatului”), în termenii tatonăți la 1804-1805, asupra “păcii generale”²², fie prin forțarea erijării sale în exponent tutelat al “confreriei monarhice continentale”, regelui Prusiei rezervându-i-se postura de “favorit secundant”, iar împăratului Austriei cea de “palid partener” (postură poate tocmai a cărei evitare l-a făcut pe Francisc I să nu onoreze invitația prințului regent de a vizita Marea Britanie în iunie 1814!). O determinare ruso-britanică a *construcției politice a Europei* nu mai putea intra însă defel în vederile cabinetului de la Londra, adept declarat al menținerii *alianței de la Chaumont*, din considerente vizând, pe de o parte, fortifierea pozițiilor Austriei și Prusiei, pe cât posibil “combinat în beneficiul echilibrului general”, iar pe de alta, antrenarea “sub control” a

¹⁸ *Mémoires du prince de Talleyrand* (în continuare, Talleyrand, *Mémoires...*), vol. II, Paris, 1891, p. 184 și urm.

¹⁹ Jacques-Henri Pirenne, *op.cit.*, vol. I, p. 71. În a “sa politique de mariage”, Alexandru I a mai căutat să angajeze marea ducesă Ekaterina Pavlovna cu prințul regal de Württemberg sau pe unul din “ses frères cadets” cu prințesa regală a Prusiei.

²⁰ C.K. Webster, *op.cit.*, p. 290.

²¹ A. Gallatin, *The Writings of*..., vol. I, p. 628 și urm. (Gallatin c. Monroe, Paris, 13 iunie 1814).

²² Gheorghe Cliveti, *Tentativa ruso-britanică de la 1804-1805 în problema “păcii generale”. Preludiu al concertului european*, în vol. *Istoria – o meditație asupra trecutului Profesorului Vasile Cristian la a 65-a aniversare* (coord. idem., Gabriel Bădăraș și Mihai Cojocariu), Iași, 2001, p. 185-197.

Franței Restaurației în “clubul marii politici”²³. Pentru ca atare vederi “să nu bată în deșert”, se impunea a fi evitat “orice aranjament”, care, de va fi fost pornit din rațiuni concurente întru bipolarizarea raportului de forțe la scară europeană, s-ar fi produs, fără îndoială, în avantajul precumpănitor al “marii curți nordice”. La Londra era acuzată “provocarea strategică” a Rusiei, cu “avanpostul parizian” al dispozitivelor sale militare și diplomatice, cu extraordinara sa expansiune teritorială, de aproximativ două milioane km² în spațiul european (!)²⁴, într-o perioadă corespunzătoare, în mare, celei a “confruntării generale” cauzate de “excesele franceze după 1789”. Iar dacă acestea din urmă s-au exprimat într-o “fatală provocare” a structurilor social-politice ale Vechiului Regim și în tentativa hegemonică a Imperiului Întâi, pericolul reprezentat de Rusia se profila, tot mai amenințator, ca o “presiune geografică”. Un atare înțeles al contingențelor a dictat cabinetului britanic să recurgă la eschivă în fața “atacului frontal” al Rusiei, axat de celeritatea demersurilor pacifice ale împăratului Alexandru. Premierul Liverpool și secretarul de Stat Castlereagh au și recurs la un “bine ponderat pas înapoi” de la “o inițială și intimă intenție a lor”, vizând deliberări “în forță și accelerate”, într-un timp de maximum șase săptămâni, asupra “păcii generale”, de un *congres* doar de aliura unei “reuniuni de conveniență a statelor Europei” (“a convenient reunion of the States of Europe”), care să fi luat act de “deciziile celor patru mari”, definitivitate, prealabil, de *summit*-ul preconizat a avea loc în capitala Regatului Unit²⁵. “Rațiunea dominantă” a dictat britanicilor să caute a restrânge mult, să diminueze valoric dimensiunea politico-diplomatică a “întrunirii suveranilor” din iunie 1814. Nici nu e de mirare, de aceea, că înregistrarea documentară a respectivei dimensiuni a fost foarte săracă, istoricul Charles Webster estimând-o la cinci rapoarte, încărcate de “peripeții personale” și redactate de Metternich pentru “suveranul său”, și la câteva protocoale (proces-verbale), epuizate de “chestiuni procedurale” (“on procedure”)²⁶. Nu înseamnă însă că în discuții “sans protocole”, urmate de exponenții direct (explicit) responsabilizați ai politiciii “celor patru mari cabinete”, Metternich, Castlereagh, Nesselrode și Hardenberg, încă din timpul Congresului de la Châtillon (1814), nu au fost măcar atinse “chestiuni delicate”, precum cea “polono-saxonă” sau cea “germană”. Din consemnări sporadice, filtrate de *Memoriile* lui Metternich²⁷, din *corespondența* lui Castlereagh²⁸, reiese că atare “chestiuni” nu au fost susținut discutate fiindcă *aliații* resimțeau “riscul mare” al unui dezacord periclitant intențiilor de realizare a *păcii generale*, sub auspiciile *concertului european*. La nivelul “mutualelor tatonări” s-a putut constata dificultatea determinării unui acord de profunzime austro-prusian în “problema Germaniei”, în măsură a contrabalansa decisiv pozițiile Rusiei din Europa Centrală, dar și lipsa de șanse pentru “fixarea definitivă” a unor “aranjamente teritoriale”, de genul celui ruso-prusian de la Breslau-Kalisch.

²³ C.K.Webster, *op.cit.*, p. 282.

²⁴ *Ibidem*; v. și J.Bowle, *The Unity of European History. A Political and Cultural Survey*, Londra, 1970, p. 13-24; A.J.P.Taylor, *Europe. Grandeur and Decline*, Londra, 1982, p. 22-26.

²⁵ C.K.Webster, *op.cit.*, p. 288 și urm.

²⁶ *Ibidem*, p. 293.

²⁷ Metternich, *op.cit.*, vol. I, p. 201 și urm.

²⁸ Castlereagh, *op.cit.*, vol. X, p. 85 și urm. (Castlereagh c. Clancarty, 14 august 1814).

Aspecte asupra cărora relevanții deosebit de interesante permit documentele diplomatice ruse, prea puțin observate în raza cercetărilor de specialitate, chiar și în a celor supervizate de oficine din Saint-Petersburg și Moscova, ultimele marcate parcă de obsesiva înclinație de a replica la “ceea ce scriu și spun alții” despre dispozițiile “etern expansionist-hegemonice ale marii puteri de la Nord”. Dintr-o *notă* a lui Nesselrode, datată 10/22 iunie 1814, adresată guvernelor Austriei, Marii Britanii și Prusiei, cu “localizare londoneză”, transpare sesizarea “expeditorului” atât asupra semnificației restrictive a întrunirilor de la Londra (poziția Rusiei suportând ea însăși o evidentă reculadă față de “obiectivele” formulate de Alexandru I în perspectiva întrunirilor la cel mai înalt nivel din capitala britanică) cât și asupra tendințelor de reconsiderare a rolului și manierei viitorului Congres de la Viena. Resimțind “eschiva britanicilor” față de binecunoscutele, încă de la 1804-1805, insistențe ale împăratului de Romanov în direcția bipolarizării “sistemului internațional” și suspectând, nu fără temei, Austria de predispoziții gravitaționale în orbita unui “intim consens cu insularii”, diplomația rusă s-a retransat pe aliniamentul “solidarității curților nordice”, atât de clamată în septembrie 1813, la Teplitz. Pretextul l-a oferit solicitarea responsabilităților lui Castlereagh de “practici constituționale interne”, ce anevoios puteau servi, la Viena, Berlin și Petersburg, de “explicații” pentru imposibilitatea onorării de secretarul de Stat britanic a datei de 1 august, conformă înțelesului articolului XXXII al tratatului din 30 mai de la Paris, pentru deschiderea congresului de pace. S-a invocat, de cabinetul rus, poate și din dorința unei “parități explicaționale” cu cel britanic, imposibilitatea, pentru Alexandru I, de a-și prelungi “sejurul în țări străine, pe când afaceri importante îl chemau în Rusia”, sosirea “suveranului slavo-ortodox” la Viena nemaiintrând în calcul a surveni la o dată anterioară celei de 15/27 septembrie. “Explicație” ce “a făcut loc pretenției ruse” ca “în intervalul (de timp) nici o chestiune să nu fie prejudiciată, totul rămânând în stare provizorie, și nimic să nu se decidă relativ la aranjamentele viitoare ale Europei înainte ca *cei trei suverani* (ai Austriei, Rusiei și Prusiei – n.ns., G.C.) să fie reuniți la Viena”, congresul urmând a fi deschis la 1 octombrie²⁹. Mai mult, într-un raport către “suveranul său”, Nesselrode punea problema dacă nu cumva “au să rămână puține zile spre a fi stabilite între cele patru curți aliate aranjamentele asupra cărora ele să fie de acord *între ele* înainte ca negocierile generale să înceapă la congres”. Pentru a diminua “o asemenea dificultate”, era avansată propunerea ca “prințul Metternich, lordul Castlereagh, cancelarul Hardenberg și... contele Nesselrode... să fie reuniți la Viena începând cu 10 septembrie pentru a pregăti o lucrare care să fie supusă sancțiunii... împăratului Rusiei... și (apoi ?) celei a împăratului Austriei și regelui Prusiei”³⁰. Ceea ce nu s-a reușit la Châtillon se dorea, în numele lui Alexandru I, a se

²⁹ “Les séances actuelles du parlement d’Angleterre empêchant milord Castlereagh d’arriver à Vienne avant le 1-er août prochain, S.M. l’Empereur ne croit pas prolonger davantage son séjour dans les pays étrangers, des affaires importantes le rappelant en Russie... Il (ne) sera rendu à Vienne avant le 15/27 septembre de la présente année. Dans l’intervalle aucune question ne sera préjugée, tout reste dans l’état provisoire, et rien ne se décidera relativement aux arrangements futurs de l’Europe avant que les trois souverains ne soient réunis à Vienne. Le Congrès sera fixé au 1-er octobre”. *Vneshnaja politika Rossii...*, S. I. vol. VIII, p. 25.

³⁰ “... Il ne resterait que peu de jours pour arrêter entre les quatre cours alliées les arrangements sur lesquels elles doivent être d’accord *entre elles* avant que les négociations générales ne puissent commencer au Congrès.

împlini la Viena, anume, un congres “doar de lucru” al plenipotențiarilor, surclasat de “înțelegeri” și sancțiuni ale suveranilor, eventualitate care, de-ar fi survenit, ar fi confirmat nu numai în impresie, ci și în fapt real eticheta “forului vienez” de “conclav al monarhilor”. Eventualitate care, în martie 1814, a fost “tăiată” de tratatul de la Chaumont, reușită remarcabilă a diplomației britanice, în speță a lui Castlereagh. De noua dată, la Londra, ea a fost cel puțin amânată, recurgându-se la un act situabil în aceeași traiectorie a “alianței celor patru”, convenția din 29 iunie, prin care “părțile semnatare” se angajau la a menține *sur pied* forțe militare în scopul “protejării” aranjamentelor contractate la Chaumont și Paris³¹. Rezultă, așadar, că, dincolo de strălucita celebrație a victoriei, “întreaga împrejurare londoneză” a evidențiat un profund impas în “procesul păcii generale”. “Împrejurare” pe care Metternich a reținut-o ca pe “una dintre acelea când este mai periculos a depăși (a realiza) scopul decât de a nu-l atinge”³².

Actul din 29 iunie 1814 reconfirma rațiunile strict aplicabile “alianței celor patru”. El semnifica, totodată, o manevră, până la un punct inspirată, de atenuare a disensiunilor între protagoniștii *alianței*, a impasului foarte serios în perspectiva “organizării păcii generale”. Nu a fost posibilă o reală depășire a acestuia, fiind întreținut, pe mai departe, de “ambițiile particulare” ale fiecăruia dintre *aliați*. Rusia, spre exemplu, acuza conturarea unor “eventualități grave”, subminabile aspirației de a-și asigura poziția polară în cursa pentru determinarea *ordinii europene*. Precupată să resuscite *atu*-urile sale strategice, “marea curte nordică” a recurs, în privința “convenției suplimentare din 29 iunie, la o interpretare unilaterală, scontată ca ademenitoare pentru “curțile” de la Viena și Berlin, vizând *clauzele militare* ale amintitului act diplomatic. În *interpretarea* lui Nesselrode, dispunerea *forțelor* menite “a proteja aranjamentele aliaților” ar fi urmat să survină “în schema tradițională a compensațiilor teritoriale și a delimitării zonelor de dominație”: trupele ruse în Polonia, cele prusiene în Saxonia, cele austriece în Italia, cu permisibilitate mare în cazul celor prusiano-austriece de a-și asigura “poziții de durată” și de preferat “înspre și chiar dincolo de Rhin”³³. Plusând cât mai mult în direcția preconizării “zonelor și intereselor prin definiție ruse”, cabinetul de la Petersburg a încercat să convingă pe cel de la Viena să subscrie la ascendentul “curții pravoslavnice” în lichidarea “sângerosului conflict între sultanul otoman și supușii săi creștini”, în conflictul dat, sârbo-muntenegreni. Se solicita, pe motivul că “invazia turcilor în Serbia a obligat un mare număr de familii să caute azil în Statele ereditare”,

Pour louer cette difficulté, nous avons pensé que *le meilleur* (subl. în text) moyen serait que le prince Metternich, milord Castlereagh, le chancelier Hardenberg et moi, ou celui que V.M. désignerait à cet effet, fussent réunis à Vienne dès 10 septembre n.st. pour préparer un travail qui serait soumis, Sire, à votre sanction et à celle de l'Empereur d'Autriche et du roi de Prusse dès votre arrivée dans cette capitale. Comme dans ce cas vous expédieriez de Pétersbourg votre plénipotentiaire avec vos dernières intentions... et de cette manière toute la marche des affaires se trouverait fort accélérée”; *Ibidem*, S. I., vol. VIII, p. 27 (Nesselrode c. Alexandru I, Londra, 12/24 iunie 1814).

³¹ D'Angeberg, Comte... (L.Chodzko), *Le Congrès de Vienne et les traités de 1815*, vol. I, Paris, 1864, p. 183 și urm. (*Convention supplémentaire*..., Londra, 29 iunie 1814).

³² “La situation était de celles où il est plus dangereux de dépasser le but que de ne pas l'atteindre”; Metternich, *op.cit.*, vol. I, p. 200.

³³ *Vneshnjaja politika Rossii...*, S. I., vol. VIII, p. 27 (Nesselrode c. Alexandru I, 12/24 iunie 1814).

concursul autorităților austriece pentru a-i orienta pe “refugiați” spre Rusia, cu prioritate pe “șeful națiunii” (Karagheorgevici), pe mitropolitul și “principalii indivizi”, promițându-li-se, odată ajunși în “marea țară ortodoxă”, celui dintâi “o pensiuie convenabilă” (de circa 1000 de ducati), “înalțului prelat... tratamentul cuvenit eclesiasticilor de rangul său”, iar “celorlalți... pensiuini și ajutoare... după proporții stabilite de bineprimitori”³⁴, din mobiluri pe care numai spiritele exaltate, că să nu spunem naive, le-ar considera prevalent “umanitare”. Despre “sentimentele binevoitoare” ale “suveranului pravoslavnic” (“notre auguste maître”) erau înștiințați sârbo-muntenegrenii³⁵, susținerea ori admiterea de austrieci a “justeței conduitei *vladikăi* de la Cetinje” condiționând avizul Rusiei ca împăratul de Habsburg să ia “sub control și dominație” Cattaro³⁶, “combinație” menită, în viziunea cabinetului imperial de la Petersburg, a “compatibiliza”, fie și momentan, interesele ruse și austriece “în afacerile orientale”, acolo unde câștigau teren “pozițiile britanicilor”, mai ales după ce generalul Campbell “luase în posesiune Corfu, în numele aliaților, la 15 mai trecut”³⁷. Iar aceasta în condițiile când *supremația maritimă* a britanicilor era confirmată și de evoluția “conflictului atlantic”, “insularii” reputând victorii³⁸ de natură a impune nord-americanilor începerea tratatelor bilaterale de pace la Gent, pe 8 august 1814, fără *medierea rusă*, solicitată de la Washington și mult dorită de Alexandru I³⁹. Și ca un aspect de interes special aici, consolidarea pozițiilor de *superputere maritimă* a permis sau, mai bine zis, a impus Regatului Unit să inițieze, în vara 1814, “un sistem de tratate” ce i-au înlesnit considerabil posibilitățile de manevră la Congresul de la Viena. În 5 iulie a încheiat “tratatul de pace și amicitie cu Spania”⁴⁰, ce a “netezit calea” realizării “tratatului de pace franco-spaniol”, pe 20 iulie, act implicând subscrierea oficială a “puterii iberice” la tratatul din 30 mai 1814, de la Paris⁴¹. Pe 13 august a fost semnată

³⁴ “L’invasion des Turcs en Serbie ayant obligé un grand nombre de familles de chercher asile dans les Etats héréditaires, le chef de la nation, le métropolitain et les principaux individus ont été de ce nombre... Une fois en Russie, Czerny Georges aura une pension convenable et V. ex. peut lui annoncer qu’elle ne sera pas portée à moins de mille ducats; le métropolitain jouira du traitement que reçoivent les ecclésiastiques de son rang, et quant aux autres individus, des pensions et des secours leur seront accordés d’après les proportions établis chez nous”; *Ibidem*, S. I, vol. VIII, p. 17 și urm. (Nesselrode c. Gustav Stackelberg – la Viena -, Paris, 22 mai/3 iunie 1814).

³⁵ *Ibidem*, S. I, vol. VIII, p. 19 (Nesselrode c. F.Nedoba – la Belgrad -, Paris, 22 mai/3 iunie 1814).

³⁶ *Ibidem*, S. I, vol. VIII, p. 26 (Nesselrode c. Stackelberg, Londra, 10/22 iunie 1814).

³⁷ *Ibidem*, S. I, vol. VIII, p. 57 (Capodistrias c. Alexandru I, Zürich, 27 iunie/9 iulie 1814).

³⁸ Victoriile ce au culminat la 24-25 august 1814 cu ocuparea de britanici a capitalei Washington; v. *Istoria modernă a Europei și Americii* (coord. Eugeniu Certan și Vasile Cristian), vol. I, Chișinău, 1995, p. 355.

³⁹ F.A.Golder, *Guide to Materials for American History in Russian Archives*, 1917, p. 103 (Pozzo di Borgo c. Ministerul de Externe al Rusiei, Paris, 6 septembrie 1814).

⁴⁰ Ch. De Martens și Ferd. De Cussy, *Recueil manuel et pratique des traités, conventions et autres actes diplomatiques...*, depuis l’année 1760 jusqu’à l’époque actuelle, vol. VIII, Paris, 1846..., p. 27 și urm. (*Traité d’alliance et d’amitié entre l’Espagne et la Grande-Bretagne*, Madrid, 5 iulie 1814). De reținut “l’article séparé”, publicat de-abia la 21 aprilie 1823, care preconiza că “S.M.C. s’engage à n’entrer dans aucun traité ou engagement avec la France de la nature de celui qui est connu sous le nom de *Pacte de Famille*, ni dans aucun autre qui puisse affecter l’indépendance de l’Espagne, être dommageable aux intérêts de S.M. britannique ou contrarier l’étroite alliance stipulée par ce traité...”; *Ibidem*, p. 28.

⁴¹ Jacques-Henri Pirenne, *op.cit.*, vol. I, p. 61.

“convenția” între Marea Britanie și Provinciile Unite ale Țărilor de Jos, prin care “suveranul de Orania” se angaja, în schimbul “teritoriilor belgiene”, să compenseze Suedia⁴², după ce aceasta renunțase, tot printr-o “convenție” cu britanicii, la Guadelupa, în favoarea Franței⁴³.

Înscrieri și atitudini care, luate în ansamblul lor, exclud posibilitatea acceptării unui *antract* de durată a aproape patru luni, de la *prima pace cu Franța* la demararea propriu-zisă a Congresului de la Viena. În acele luni, raporturile internaționale, cu deosebire cele antrenând “puterile aliate”, au cunoscut mutații profunde, cu repercusiuni directe asupra “procesului păcii generale”, asupra viitoarelor orchestrații ale *concertului european*. Mutații testate și chiar legate de *summit-ul londonez*. Un adevăr discutabil doar “în cercul” celor preaîncercați de “superstiția” certificării strict documentare a “faptelor trecutului”. Confirmarea sa deplină a fost dată de însuși cursul realităților. Metternich, spre exemplu, se considera edificat despre “schimbarea situației politice a continentului european”⁴⁴, în sensul, relevant nuanțat de Gentz, că “Franța, pacificată înlăuntrul și înafară, ocupa mai puțin, pentru câțva timp, atenția publică, dirijată de-acum în întregime asupra *marilor afaceri* pe care puterile *jusqu’ici alliées* (!) aveau încă a le regla *între ele*”⁴⁵. Erau “afaceri... foarte problematice și foarte spinoase” și care au reclamat “întreaga înțelepciune și întregul *savoir-faire* din partea negociatorilor”, pentru a fi evitate “dispute interminabile”⁴⁶. Acestea au fost, pe cât posibil evitate, însă odată cu ele și “deliberările formal angajante”, relative la *pacea europeană*. “Excepția” a reprezentat-o “convenția suplimentară” din 29 iunie, ce a semnat, în spiritul și litera ei, resuscitarea caracterului primordial al “alianței celor patru” și nu scrutarea unuia nou, cu presupunere mai largă și mai profundă a *problemelor* subsumabile *ordinii europene*. Gentz pretindea “a ști”, fără a preciza “de unde” – probabil de la Metternich –, că “împăratul Alexandru, înainte de a pleca din Londra, și-a dat în mod solemn cuvântul de onoare că nu va fi de aflat nici schimbare, nici inovație oarecare în starea țărilor ocupate ... de trupele sale și că totul rămâne în situația de atunci până ce puterile (cele “mari”!) să fie *concertate și acordate* (subl. ns. – G.C.) asupra noii ordini a lucrurilor”⁴⁷.

⁴² Ch. De Martens și Ferd. De Cussy, *op.cit.*, vol. III, p. 30-32 (*Convention entre S.M. Britannique et les Provinces Unies des Pays-Bas*, Londra, 13 august 1814).

⁴³ *Ibidem*, p. 34 (*Convention entre S.M. Britannique et S.M. le Roi de Suède*, Londra, 13 aprilie 1814).

⁴⁴ Metternich, *op.cit.*, vol. I, p. 201.

⁴⁵ “La scène va changer maintenant. La France, pacifiée au dedans et au dehors, occupera moins, pendant quelque temps, l’attention publique, qui se dirigera entièrement sur les *grandes-affaires* que les Puissances *jusqu’ici alliées* (subl. ns. – G.C.) ont encore à régler *entre elles*”; *Dépêches inédites du Chevalier de Gentz aux Hospodars de Valachie pour servir à l’histoire de la politique européenne. 1813-1828* (în continuare, Friedrich von Gentz, *Dépêches inédites...*, vol. I, Paris, 1876, p. 78 și urm. (Gentz c. I. Caragea/Ianko Karadja, Viena, 21 iunie 1814).

⁴⁶ “Il y en a de très – problématiques, de très – épineuses affaires, et qui réclameront toute la sagesse et tout le savoir-faire des négociateurs, pour ne pas amener ou des disputes interminables, ou des résultats fâcheux pour l’un ou l’autre parti”; *Ibidem*, vol. I, p. 79 (Gentz c. I. Caragea, Viena, 21 iunie 1814).

⁴⁷ “Je sais que l’Empereur de Russie, avant de partir de Londres, a donné solennellement sa parole d’honneur qu’il n’y aura ni changement ni innovation quelconque dans l’état des pays occupés aujourd’hui par ses troupes, et que tout restera dans la situation actuelle, jusqu’à ce que les Puissances se soient *concertées et accordées* sur le nouvel ordre des choses”; *Ibidem*, vol. I, p. 84 și urm. (Gentz c. I. Caragea, Viena, 9 iulie 1814).

“Cuvânt” care, de va fi fost dat, trăda nerăbdarea plecării din Londra, “ca o ușurare sufletească”, a “suveranului rus”, pe ruta Belgia-Baden, unde era așteptat de împărăteasa Elisabeta și de “o deputație a Sfântului Sinod și a Consiliului imperial”, venită “a-l ruga foarte umil ca el să binevoiască” a consimți să-și ia titlul de *Binecuvântat* (Blagoslovennyi; Béni) și a permite ridicarea unui monument purtând dedicația: *Restauratorului suveranilor, Rusia recunoscătoare* (“Au restaurateur des souverains, la Russie reconnaissante”)⁴⁸.

Tot “în grabă” a părăsit Londra și Mettemich, făcând “o haltă” de câteva zile (între 3 și 9 iulie) la Paris, pentru “discuții la Tuileries”, menite a-i mai lumina reflecțiile marcate de dilema dacă să orienteze Austria întru “solidaritatea monarhică”, centrată de “frăția” și de “înțelegerile personale” ale suveranilor de Habsburg, de Romanov și de Hohenzollern, sau spre articularea unui *sistem politic european*, axat de responsabilizarea statelor după norme și principii intersecându-se în vederile cabinetelor de la Londra și Paris, însă mai puțin agreate de cel de la Petersburg⁴⁹. În căutare de “mai mult răspuns”, cancelarul “de Curte și de Stat” (“le Chancelier de Cour et d’Etat”)⁵⁰ a mai “cules ceva date” și la München, toate supuse, apoi, evaluărilor “de oficiu ministerial”, la Viena, unde, la sosire, a fost întâmpinat de “un ales și entuziast public” în acordurile uverturii beethoveniene la *Prometeu*⁵¹. În “capitala imperială de pe Dunăre”, amânarea sosirii “suveranului rus” întreținea “un pronostic (cuvânt regăsibil în textul diplomatic “din epocă”) dintre cele mai alarmante”⁵² asupra raporturilor între “curțile nordice”. Itinerariul întoarcerii lui Mettemich de la Londra, “limbajul laconic și atitudinea puțin penetrabilă” ale acestuia au generat, “de partea rușilor”, preocupări serioase în privința politicii Austriei, mai exact, a intențiilor acesteia de a-și consolida “dispozitivul militar în zona sa polonă” sau de “a se dedica combinațiilor secrete” cu Suedia, Franța și, nu în ultimul rând, Marea Britanie⁵³. Împăratul Alexandru și “consilierii săi intimi” nutreau convingerea că atât timp cât “combinațiile contrare buneie cauze” prezentau un interes sporit pentru Mettemich, “sistemul (politic al) curții de la Viena avea să fie cel puțin echivoc” (“louche”), permițând suspiciuni până și în legătură cu “încurajarea” unei eventuale “reveniri a lui Napoleon”, ca “soluție extremă” în scopul “stăvilirii Rusiei pe Vistula”⁵⁴. De reală încredere în opinia cabinetului rus era poziția celui de la Berlin, asigurată și de “clauzele teritoriale” ale tratatului de la Breslau-Kalisch, dar și de “sentimentele” regelui Friedrich-Wilhelm III, care, “pentru tot ce ținea de persoana sa, nu mai avea alt ghid și altă regulă decât (ceea ce-l privea pe) împăratul

⁴⁸ Maurice Paléologue, *op.cit.*, p. 205.

⁴⁹ *Vneshnjaia politika Rossii...*, S. I, vol. VIII, p. 68 (Stackelberg c. Nesselrode, Viena, 9/21 iulie 1814).

⁵⁰ Mettemich, *op.cit.*, pagina de titlu la fiecare din cele opt volume.

⁵¹ Alan Palmer, *op.cit.*, p. 129.

⁵² *Vneshnjaia politika Rossii...*, S. I, vol. VIII, p. 58 (Stackelberg c. Nesselrode, Viena, 27 iunie/9 iulie 1814).

⁵³ *Ibidem*, S. I, vol. VIII, p. 67 și urm. (Stackelberg c. Nesselrode, Viena, 9/21 iulie 1814).

⁵⁴ “Et cependant tout que ce ministre (Mettemich – n.n.s.) restera en place, le système de la Cour de Vienne sera au moins louche... C’est tout simple après le brillant et ofusquant éclat que S.M. l’Empereur notre auguste maître a répandu sur elle. Mais sa belle oeuvre restera incomplète dans le danger pour tout l’ordre social et politique du retour de Napoléon ou de sa dynastie. Or, M. de Mettemich ne rêvera ... que cela ... On avait ici l’air de croire que notre frontière ne dépasserait pas la Vistula”; *Ibidem*, S. I, vol. VIII, p. 58 și urm. (Stackelberg c. Nesselrode, Viena, 27 iunie (9 iulie 1814).

Alexandru”, urmat de “suveranul prusian” chiar și în “darea cuvântului de onoare”, la Londra, privind menținerea “stărilor de lucruri din țările ocupate”⁵⁵. Însă tot în opinia cabinetului rus, o importanță deosebită, poate mai mare decât asigurarea “intimei cooperări cu prusienii”, prezenta prevenirea “scăpării cu totul” a Austriei “de partea Marii Britanii”, înspre care evolua și Franța, cum s-a dat de înțeles și prin “vizita” lui Castlereagh la Paris (“a hasty visit to Paris”), pe la finele lui august 1814, pentru “discuții” cu regele Louis XVIII și mai ales cu Talleyrand “asupra politicii europene”⁵⁶. Erau semne clare că “marea alianță” se confrunta cu tendințe centrifuge, că ea se menținea în forma consacrată la Chaumont, dar se încărca de un conținut mult mai complex, având de suportat examenul deliberărilor din timpul Congresului de la Viena. O realitate ce concentra principalele învățăminte ale summit-ului de la Londra și ale evenimentelor provocate de “marile cabinete” în vara 1814. “Cea mai mare pondere”, în redistribuirea împrejurărilor, a avut-o, cum bine constata Gentz, “schimbarea care s-a operat... nu în principiile politice, în genere, ci în direcția și în aplicarea... celor... ale guvernului englez. Până atunci, predilecția, s-ar putea zice exclusivă, a Angliei pentru Rusia s-a făcut simțită în toate marile afaceri ale Europei... din ultimii (la 1814 – n.ns.) douăzecișicinci de ani”, când s-au exersat “coalitiile contra preponderenței franceze”⁵⁷. “Predilecția” britanicilor pentru Rusia a reprezentat, se știe, axul “coalitiilor antifranceze” până în 1813. Ea nu mai avea cum să persiste, cu aceeași funcționalitate, în cuprinsul *marii alianțe*, cu deosebire în faza abordării “chestiunilor subsumabile păcii generale”. Fiecare protagonist al *alianței* era animat de dorința unei cât mai strălucite ilustrări a rolului de *corifeu*, rol asumat și urmând a fi interpretat simultan, dar nu la unison, de “cei patru”, în avanscena *corului european*, așa cum părea a fi *aranjamentul clasic* pentru *concertul marii politici*. Până la *interpretările de concert*, fiecare din cei simțindu-se cu “mare chemare” avea să se implice în compunerea *partiturii concertului – ordinea europeană* -, la Congresul de la Viena.

⁵⁵ “Le Roi de Prusse qui, pour tout ce qui lui est personnel, n’a plus d’autre guide et d’autre règle que l’Empereur Alexandre, a fait la même déclaration ... avant de partir de Londres”; Friedrich von Gentz, *op.cit.*, vol. I, p. 84 (Gentz c. I.Caragea, Viena, 9 iulie 1814).

⁵⁶ C.K.Webster (ed.), *British Diplomacy, 1813-1815. Select Documents Dealing with the Reconstruction of Europe*, Londra, 1921, p. 191 și urm. (Castlereagh c. Liverpool, 3 septembrie 1814).

⁵⁷ “Le changement qui s’est opéré, je ne veux pas dire dans les principes politiques, mais dans la direction et dans l’application des principes politiques du Gouvernement anglais, est, selon moi, un fait de la plus haute importance. Jusqu’ici la prédilection, on peut dire exclusive, de l’Angleterre pour la Russie s’est fait sentir dans toutes les grandes affaires de l’Europe; cette prédilection, établie depuis un siècle, mais infiniment renforcée dans les vingt-cinq dernières années, a été dans plus d’une occasion un grand obstacle à des mesures efficaces contre la prépondérance française”; Friedrich von Gentz, *op.cit.*, vol. I, p. 92 și urm. (Gentz c. I.Caragea, Viena, 24 iulie 1814).

**Le «sommets» de Londres, en juin 1814:
La célébration de la victoire des alliés contre Napoléon ou impasse dans le procès
de la “paix générale”
Résumé**

À la fin des grandes confrontations internationales, comment a été et celle de l'époque dite “napoléonienne”, “la voie vers la paix” a presupposé des “expériences” plus complexes, sous l'aspect des “procès de conscience”, que même les guerres. En 1814, après la défaite et l'abdication du Napoléon Bonaparte, les puissances victorieuses ont signé la *paix avec la France*. En vertu de l'article XXXII du traité de 30 mai, l'année mentionnée, il avait de se réunir un Congrès à Vienne, pour délibérer sur les “questions” tenant de la *paix générale*. Entre temps, il a eut lieu un “sommets” des souverains *alliés*, à Londres, en juin 1814, événement qui a suscité peu d'intérêt de la part des historiens, il en étant regardé comme une *célébration de la victoire*. En fait, il a été un événement prévalent *politique*, en relevant une très sérieuse impasse dans la “voie vers la paix européenne”.